

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

Адах Наталія Арсенівна

УДК 811.161.2'373:821.161.2-1

**АВТОРСЬКІ ЛЕКСИЧНІ НОВОТВОРИ В ПОЕЗІЇ
ВАСИЛЯ БАРКИ: СЕМАНТИКА, ФУНКЦІЇ, ПРАГМАТИКА**

10.02.01 – українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі української мови Рівненського державного гуманітарного університету, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Вокальчук Галина Миколаївна,
Національний університет
„Острозька академія”,
доцент кафедри української філології.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Степаненко Микола Іванович,
Полтавський державний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка,
завідувач кафедри української мови;

кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
Сюта Галина Мирославівна,
Інститут української мови НАН України,
старший науковий співробітник
відділу стилістики та культури мови.

Захист дисертації відбудеться „19” лютого 2009 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.04 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м.Київ, вул. Пирогова, 9

Автореферат розісланий „16” січня 2009 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Висоцький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Поетичне мовлення характеризується функціонуванням у ньому великої кількості різноманітних інновацій, зокрема, авторських лексичних новотворів (далі – АЛН). Основною причиною творення поетами оказіональних слів є їхня поліфункціональність. Вдало створена майстром художнього слова номінація здатна якнайточніше відбити не лише власне світобачення автора, а й образно відтворити особливості національного світовідчуття, заповнити у конкретній мовленнєвій ситуації певну мовно-естетичну нішу.

Лінгвістичні розвідки українських та зарубіжних мовознавців були присвячені вивченню різних аспектів оказіональних слів, а саме: лексико-семантичного, словотвірного, лінгвостилістичного, лексикографічного, функціонального, прагматичного (О.І.Александрова, М.А.Бакіна, І.К.Білодід, В.С.Ващенко, Г.М.Віняр, Г.М.Вокальчук, В.В.Герман, С.Я.Єрмоленко, О.О.Жижома, В.І.Заботкіна, О.А.Земська, А.А.Калетнік, Є.А.Карпіловська, Г.М.Колесник, Ж.В.Колоїз, М.В.Кудряшова, Р.Ю.Намітокова, І.Г.Олійник, В.М.Русанівський, Н.М.Сологуб, О.А.Стишов, Г.М.Сюта, Л.Р.Шпачук, Т.К.Черторизька, Т.Г.Юрченко та ін.).

Грунтовне вивчення інновацій неможливе без комплексного дослідження особливостей оказіонального словотвору провідних українських письменників і виявлення загальних закономірностей у галузі індивідуально-авторської номінації в різні періоди розвитку української мови.

У сучасній лінгвістиці велику увагу приділено вивченню мови діаспорних поетів, оскільки вона є живим і різнобічним відтворенням динамічних процесів, які відбуваються у сферах матеріальної та духовної культури українського соціуму. Так, досліджувалася словотворча практика Яра Славутича (Н.М.Сологуб), здійснювався порівняльно-зіставний аналіз інноваційних лінгвальних явищ у поезії шістдесятників та членів Нью-Йоркської групи (Г.М.Сюта), вивчалися лінгвостилістичні особливості української діаспорної поезії 60-80 рр. ХХ століття (О.О.Бірюкова) та ін.

Особливої уваги дослідників заслугоує вивчення індивідуального стилю Василя Барки – видатного українського письменника й науковця, який увійшов в історію сучасної літератури й мови як сміливий експериментатор не лише в галузі розширення ідейно-тематичного спектру творів, а й у царині авторської лексичної номінації. Досі словотворча практика поета не була предметом спеціального наукового дослідження, незважаючи на те, що автор зробив вагомий внесок у збагачення поетичного лексикону ХХ ст. Поодинокі розвідки присвячені творчості В.Барки, належать літературознавцям (Т.П.Голованю, О.О.Маланій, В.Ф.Пушко, Г.Д.Швець) та фольклористам (М.П.Вовк). Спеціальні ж лінгвістичні дослідження семантичних, функціонально-прагматичних особливостей мови творів В.Барки (зокрема, розмаїття індивідуально-авторських

новотворів та їх лексикографічного представлення) у сучасному мовознавстві фактично відсутні, а мовний матеріал поетичних текстів автора не введений в активний науковий обіг. Усе це зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими проблемами, планами, темами.

Тема дисертації узгоджена з планами науково-дослідної роботи кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету, затверджена вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 25 червня 2004 р.) й скоординована на засіданні Наукової ради з проблем "Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності" Інституту мовознавства імені О.О.Потебні (протокол № 4 від 21 жовтня 2004 р.).

Мета дисертаційної роботи полягає у з'ясуванні семантичних та функціонально-прагматичних особливостей лексичних новотворів В.Барки, здійсненні їхнього лексикографічного опису.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- установити максимально повний корпус індивідуально-авторських новотворів у поезії В.Барки;
- здійснити лексико-семантичну класифікацію okazіональних слів за їхньою частиномовною належністю;
- виконати частотний аналіз авторських лексичних новотворів за частиномовною належністю; за роками творчої діяльності В.Барки; за вживанням кореневих морфем певної семантики в новотворах, що є експонентами ключових понять і символів у мовотворчості поета; за розподілом інновацій у найчисленніших тематичних групах новотворів;
- виявити головні функціонально-прагматичні особливості авторських лексичних новотворів у поетичних текстах В. Барки;
- визначити основні тенденції в галузі індивідуально-авторської лексичної номінації поета;
- опрацювати теоретичні засади лексикографічного опису лексичних інновацій В.Барки;
- укласти словник авторських лексичних новотворів поета.

Об'єктом дослідження є індивідуально-авторські лексичні новотвори, що вживаються у поезії В.Барки.

Предмет дослідження – семантика, функції, прагматика та лексикографічна інтерпретація лексичних інновацій.

Джерельною базою дослідження стали збірки поезій В.Барки: Лірник. – К. : Вид-во "Орій" при УКСП "Кобза", 1992. – 688 с.; Океан: Лірика. Т.3. – К. : Вид-во "Орій" при УКСП "Кобза", 1992. – 322 с.; Апостоли. – Авгсбург : Друкарня Д. Сажнина, 1946. – 48 с.; Шляхи: Поезії. – Харків

: Література і мистецтво, 1931. – 31 с.; Лірник : Вибрані поезії. – Нью-Йорк : Вид-во Нью-Йоркської Групи, 1968. – 301 с.; Океан : Лірика : 2-е вид. – Нью-Йорк : Слово, 1979, Ч.1. – 348 с.; Океан : Лірика : 2-е вид. – Нью-Йорк : Слово, 1979, Ч.2. – 284 с.; Поза традиції : Антологія української модерної поезії в діаспорі / [упоряд. Б. Бойчук, відп. ред. І. Макарик, Д. Струк, І. Фізер]. – К., Торонто, Едмонтон, Оттава : Вид-во Канадського ін-ту укр. студій та досліджень при Оттавському ун-ті, 1993. – 473 с.; Білий світ : Поезії. – Мюнхен : Вид-во "Українська трибуна", 1947. – 179 с.

Методи дослідження. У процесі аналізу лексичних інновацій був застосований системний підхід, який полягав у комплексному вивченні семантики, прагматичної ефективності, особливостей функціонування новотворів у поетичному мовленні, а також їхній лексикографічній інтерпретації. Для виконання конкретних завдань дослідження були використані такі методи: описовий – у розгляді функціонально-прагматичних особливостей інновацій, у процесі аналізу здобутків української письменницької лексикографії; метод компонентного аналізу – під час дослідження семантики новотворів. Частково використовувалися методи лінгвістичного спостереження, які охоплюють прийоми зіставлення і порівняння; статистичний метод – з метою виявлення загальних закономірностей номінативних тенденцій у словотворчій практиці В.Барки; типологічний метод – у процесі дослідження перспектив української індивідуально-авторської неографії (на матеріалі поезії В.Барки).

Наукова новизна дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу одиниць okazionalnoї лексичної номінації, засвідчених у поетичному лексиконі В.Барки. Уперше проаналізовано семантику й текстове призначення авторських новотворів як характерних ознак ідіостилю поета – одного з найпродуктивніших українських експериментаторів у галузі індивідуально-авторського словотвору. Встановлено специфіку лексичних інновацій В.Барки. Уперше за допомогою методів математичної статистики виявлено головні тенденції у словотворчій практиці В.Барки; опрацьовано теоретичні засади укладання різножанрових словників АЛН поета.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що аналіз авторських інновацій дозволяє глибше дослідити й теоретично осмислити лінгвістичну природу лексичних новотворів як периферійних одиниць словникового складу мови. Спостереження та висновки, зроблені у процесі дослідження, можуть бути використані у подальшому опрацюванні проблем, пов'язаних із теорією okazionalnoї номінації, еволюцією індивідуально-авторського словотвору в українській поезії ХХ століття, з теорією лексикографії авторських лексичних новотворів.

Дисертаційне дослідження сприяє поглибленому вивченню ідіостилю письменника, розкриттю взаємозв'язку світоглядних позицій автора з його словотворчою практикою.

Практичне значення роботи вбачаємо в можливості використання її результатів під час викладання курсів лексикології та словотвору сучасної української мови, спецкурсів зі стилістики, неології та індивідуально-авторської неографії у вищій школі. Уперше здійснено лексикографічний опис понад 1300 новотворів В.Барки. Матеріали дослідження можуть бути використані для укладання повного словника АЛН В.Барки та академічного словника авторських лексичних новотворів у поезії ХХ століття.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету. Матеріали дослідження висвітлювались у виступах на Міжнародній науково-практичній конференції "Проблеми типології граматичних одиниць" (Рівне, 2005); Міжнародній науковій конференції "Мова як світ світів. Граматика і поетика української мови" (Київ, 2006); Міжнародній науковій конференції "Етнокультурні цінності та сучасна філологія" (Рівне, 2006); ІХ Міжнародній науковій конференції "Семантика мови і тексту" (Івано-Франківськ, 2006); регіональній науковій конференції "Актуальні проблеми граматики і лексикології" (Рівне, 2008); щорічних конференціях професорсько-викладацького складу Рівненського державного гуманітарного університету (2004–2008 рр.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у восьми публікаціях, шість з яких – у наукових виданнях, затверджених ВАК України як фахові.

Структура роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури (251 позиція), списку лексикографічних джерел (28 позицій), списку використаних джерел (9 позицій), додатків (словників авторських новотворів В.Барки). У роботі подано 6 таблиць, 3 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 253 сторінки, основного тексту – 202 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність, наукову новизну теми дисертації, сформульовано предмет, об'єкт, мету й завдання дослідження, визначено методи дослідження, окреслено теоретичне й практичне значення одержаних результатів, представлено форми апробації дослідження.

У першому розділі "**Актуальні проблеми дослідження індивідуально-авторських новотворів у сучасній неології**" подано теоретичне обґрунтування актуальних проблем дослідження авторських лексичних новотворів у сучасному мовознавстві. Проаналізовано структуру лексичного значення слова як складного об'єднання його компонентів. Висвітлено основні проблеми, пов'язані з розмежуванням тематичних і лексико-семантичних груп АЛН. Подано загальну характеристику словотворчої практики В.Барки.

Кінець XX ст. характеризується появою нової галузі лінгвістики – неології, головним завданням якої є виявлення критеріїв ідентифікації нових слів, значень, аналіз причин їх появи, вивчення типів і моделей творення, лексикографічне опрацювання нових номінативних одиниць. Беручи до уваги погляди українських та зарубіжних мовознавців (Г.М.Вокальчук, Є.А.Карпіловської, Ж.В.Колоїз, О.Г.Ликова, Р.Ю.Намітокової, О.А.Стишова, Н.І.Фельдман та ін.) на обсяг понять *нове слово*, *неологізм*, *інновація*, *лексичний новотвір*, *оказіональне слово*, у роботі науково обґрунтовується доцільність використання термінів, поширених у сучасній неології на позначення нових складників лексику та okazіональних авторських лексичних новотворів. Відповідно в роботі терміни *лексична інновація*, *неолексема*, *новотвір*, *авторський (лексичний) новотвір*, *оказіональне слово*, *оказіоналізм* розглядаються як синонімічні. *Авторський лексичний новотвір* розуміємо як мовленнєве утворення системного й асистемного характеру, що виникло в процесі індивідуального творчого акту як результат свідомого порушення автором мовної норми. Такі новотвори – це периферійні лексичні елементи, створені переважно зі стилістичною метою і вперше засвідчені у письмових текстах художнього, наукового чи публіцистичного стилю; крім того, вони не зафіксовані у словниках національної мови відповідного періоду. Авторському новотвору притаманні ознаки нестандартності й новизни.

Лексичне значення слова (ЛЗС) в роботі розглядається як структурна організація елементарних компонентів – сем; до складу ЛЗС входять денотативний, сигніфікативний та прагматичний (конотативний) компоненти (Ю.Б.Кучинський, В.В.Левицький, О.О.Тараненко, Й.А.Стернін та ін.). Семантика АЛН розкривається за допомогою методу компонентного аналізу. Сема є мінімальною одиницею, яка виявляється у порівнянні зі значеннями інших співвідносних слів. За розрізнявальними та функціональними ознаками в роботі розглядаємо інтегрувальні (архісеми) та диференційні семи (О.І.Бондар, В.Г.Гак, Ж.П.Соколовська та ін.). Основне денотативне значення АЛН реалізується в інтегрувальних семах. Конотативний компонент семантики інновації представлений нерідко імпліцитно й актуалізується здебільшого в контексті.

На основі парадигматичних відношень між okazіональними номінативними одиницями новотвори В.Барки об'єднуються в тематичні групи (ТГ) та лексико-семантичні групи (ЛСГ).

В.Барка активно експериментував у царині індивідуально-авторської номінації впродовж кількох десятиліть (з 1931 по 1991рр.). Ранні поезії автора не характеризуються плідним словотворенням. Лише, за висловом поета, після "добровільної поетичної німоти /.../ безмовного десятиліття" В.Барка почав писати вірші. Цей період з 1941 по 1991рр. є найпродуктивнішим у створенні АЛН, оскільки "вірші, переважно серед природи, за межами табору, склалися більш незалежними".

У поетичному вокабулярі В.Барки нараховується понад 1300 АЛН. Найбільш значущими у словотворчій практиці поета були 1944, 1946, 1952, 1980, 1981 роки (див. рис.1).

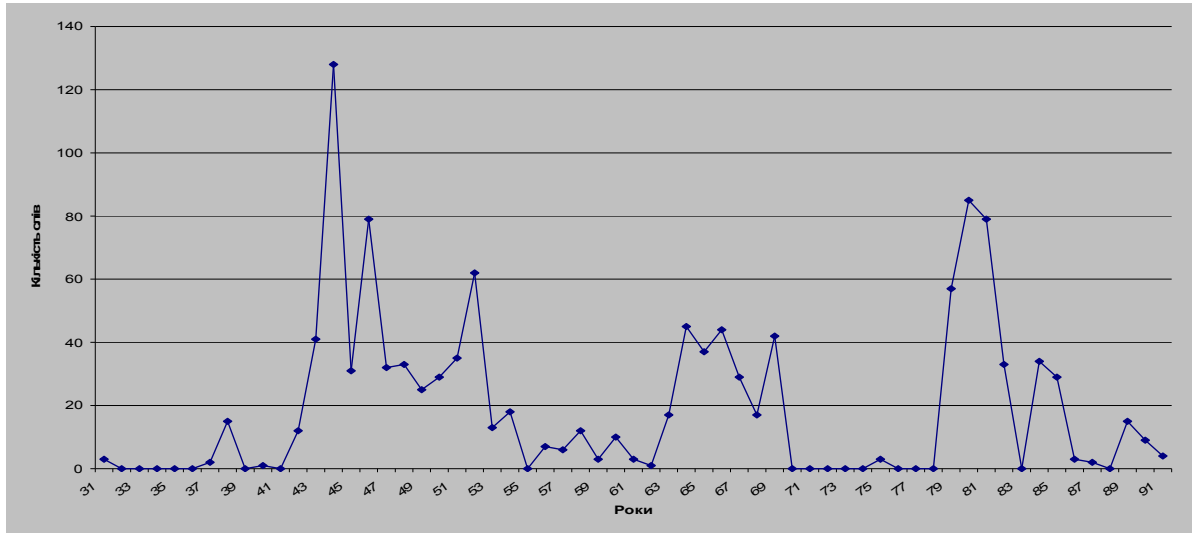

Рис. 1. Частотний розподіл авторських новотворів В.Барки за роками його творчої діяльності (1931–1991)

Найпліднішими були два хронологічні відрізки у творчості В.Барки: період Другої світової війни (у цей час створено 324 АЛН) й так званий "заокеанський період" (841 АЛН). У творчості В.Барки є й періоди, позначені мінімальною продуктивністю у творенні АЛН. Це – 1953–1963рр. (зафіксовано 90 новотворів); 1970–1978 рр. (3 АЛН). У ці періоди В.Барка, крім поезій, писав також прозові художні твори, есе, літературознавчі праці, лінгвістичний аналіз яких у дисертаційному дослідженні не передбачався.

Частотний розподіл лексичних інновацій В.Барки за частиномовними класами не рівномірний: іменники нараховують 746 одиниць, прикметники – 322, дієслова (та форми дієслова) – 126 одиниць, прислівники – 112 одиниць. Саме ці частини мови, як доведено мовознавцями, "існують у всіх мовах, незалежно від різноманітності мовних засобів їх вираження, і скрізь вони є категоріями, що зумовлюють усі інші категорії" (І.Р.Вихованець).

Другий розділ **"Семантика авторських лексичних новотворів Василя Барки"** складається з шести підрозділів, у яких проаналізовано семантичні особливості індивідуально-авторських новотворів В.Барки за частиномовними класами, виокремлено найчисленніші ТГ АЛН, досліджено ключові поняття та слова-символи у мовно-поетичній картині світу В.Барки.

Іменникові новотвори поета відзначаються семантичною різноплановістю та є естетично вартісними для ідіостилю автора одиницями. Найчисленнішими є такі лексико-семантичні групи іменникових номінацій: а) явищ природи (*вітерець-левант, блискавичник*); б) космічних об'єктів (*білозірник, зірковник, зореничка*); в) птахів (*бджолинка-краля, пташка-красноград, горличинка*); г) рослин (*терен-каліка, тюльпанинка, хризантемник*); г) часових відрізків (*ніч-змія, дужка-*

надвечірка, надвечірність); д) станів навколишнього середовища (*сивосніжність, громохкість, зореничність*); е) почуттів, емоцій людини (*зверхрайськість, душопогубність*).

Суттєва перевага іменникових новотворів над інноваціями інших частиномовних класів у поетичному лексиконі В.Барки є виявом загальної тенденції до активного творення авторських субстантивів у сфері оказіональної номінації в українській поезії ХХ ст.

Серед прикметникових АЛН наявна велика кількість якісних ад'єктивів у найвищому і вищому ступенях вияву ознаки, напр.: *найтекляніший, найзірчаніший, пребагряніший, найвсвітніший*. Поява таких АЛН значною мірою зумовлена особливостями релігійного світосприйняття поета, зокрема, зображення возвеличеного ставлення ліричного героя до об'єктів поклоніння.

Серед відносних прикметників найчисленнішими є ЛСГ, у семантичній структурі яких наявні семи: 'речовинність' (*димезний, димрявий*); 'темпоральність' (*щозимній, перводенний*); 'істота' (*багатобджолий, восьмизвірний*) та ін.

У лексиконі В.Барки домінують складні й складені прикметникові АЛН. За значенням стрижневого компонента переважають номінації, у семантичній структурі яких виділяються семи: а) 'частини тіла /організму істоти': *білоуста* (лілія), *високоброві* (вітерці), *зеленозубий* (рев), *курослітий* (маляр), *огнерукий* (старчик), *айстроокі* (сузір'я); б) 'колір / відтінок кольору': *зеленосиня* (земля), *зимно-білий* (лоб), *бліднозолоте* (око), *пурпурно-полум'яна* (глибочина); в) 'емоція / психічний стан денотата': *доброструнні* (кобзи), *милострунна* (лютня), *грізно-сизе* (мовчання); г) 'матеріал, з якого виготовлений предмет': *бронзомедальні* (чиновники), *рудоцегляна* (стіна).

Наявність значної кількості прикметникових новотворів свідчить про активні і плідні пошуки В.Барки нових виражальних засобів на позначення статичних ознак денотата.

Семантика оказіональних дієслів представлена в основних денотативних інтегративних семах 'дія', 'стан', 'процес'. Так, у ЛСГ новотворів з інтегративною семою 'дія' переважають новотвори з диференційними семами 'рух/переміщення в просторі': *прикажанити, довірлитити, докрилітисся, прилебедіти*; 'звучання, спів': *фіоритурочити, флейтарити, співголосніти* та ін.; тоді як у семантичній структурі оказіональних дієслів з інтегративною семою 'стан' виділяються, зокрема, семи 'фізіологічний стан' (*всьлюзитисся*) і 'психо-емоційний стан' (*знесамовититисся*). Найчисленнішою є ЛСГ дієслівних АЛН, у семантичній структурі яких виділяється сема 'рух/переміщення в просторі'. Зокрема, в семантиці багатьох новотворів виділяється диференційна сема 'летіти', експлікована у кореневих морфемах *кажан-, лебед-, крил-, ластів-*.

Репрезентативними в поетичному мовленні В.Барки є означальні прислівники, які виражають значення якісної характеристики дії, стану, і прислівники способу дії. З-поміж адвербіальних АЛН порівняльно-уподібнювального значення виділяються ЛСГ номінацій, в

основі яких лежить порівняння з: а) конкретними предметами: *килимно, колосково, пелюстково, рушничково*; б) з назвами явищ природи: *зоренично, хмариннично, хуртовинно*; в) з назвами істот, а саме – тваринами (у т.ч. й міфічними): *лев'ячо, драконяно*; птахами: *пташинно, ластовинно*; комахами: *метелично*; г) з назвами рослин: *жоржинно, квітинно*. Такі прислівники мотивуються переважно прикметниковими основами, рідше – іменниковими.

У творчому доробку В.Барки одиничними інноваціями представлені прислівники темпоральної семантики, які виражають об'єктивно реальний час і характеризуються наявністю в семантичній структурі інтегрувальної семи 'часова віднесеність': *нещоначі, щодосвіта, незгода, незабаренно*.

Аналіз семантичних особливостей АЛН різних частиномовних класів, зафіксованих у поетичному мовленні В.Барки, дає змогу визначити найчисленніші тематичні групи індивідуально-авторських номінацій. Чільне місце посідають: назви осіб – 60 okazіональних одиниць, кольороназви – 188 новотворів, АЛН з нумеративним компонентом – 77 одиниць, okazіональні номінації релігійної тематики – понад 60 одиниць.

ТГ на позначення осіб становить численний і різноманітний щодо семантики корпус номінативних одиниць, серед яких пріоритет належить назвам осіб за професійною діяльністю та за виконанням випадкових дій: *вбивник, документник, образотворник, приявник, турботник, книгочит, прибрамник*. Перевага індивідуально-авторських назв осіб над іншими ТГ іменникових новотворів є загальною тенденцією українського узуального та okazіонального словотвору ХХ ст.

Характерною ознакою ідіостилю В.Барки є широке використання okazіональних кольороназв. Інновації ЛСГ назв червоного кольору та його відтінків складають 19 % від усієї кількості okazіональних кольоропозначень, білого – 16,5 %, жовтого (з відтінками) – 16 %, синього (з відтінками) – 15,5 %, зеленого – 11,1 %, чорного – 10,6 %, сірого (з відтінками) – 10,1 %. Така палітра кольорів загалом характерна для атрибутів національної символіки і засвідчує, що колірна картина світу поета загалом збігається з особливостями кольоропозначень в українській поезії ХХ століття. Приміром, у християнській символіці кольорів *зелений* є символом вічного життя, весни, оновлення, тому і в творах В.Барки він є кольором усього молодого, прекрасного: *зеленоволосі верби, зеленолазурне подвір'я, зеленосизі голуби, зеленотраве поле, зеленостебло*. Семантика неолексем із компонентом *чорн(о)-*, крім колірної ознаки (*чорнокрапчаста* комашка), має символічне значення: кольороназва є уособленням страху, зла, печалі: *чорнокипуча туча, чорнокрил-пірнач*. У християнській символіці *чорний* – символ небуття, смерті, відречення від мирського життя: *Доц іде! обмиються галузки, / скрізь на висвіті живому – / без навій від чорноденства й злуди, / що з кайданницького двору*. Палітра кольорів В.Барки характеризує його індивідуальну творчу манеру, визначає розширення сполучуваності компонентів із семантикою кольору із загальноновживаними словами, що сприяє збагаченню ідейно-тематичного спектру

поетичних творів автора. Семантика колірних компонентів виразно оцінна. Позитивна оцінка міститься в неолексемах із компонентами *біл(о)-*, *зелен(о)-*, *синь(о)-*, *золот(о)-*, *срібн(о)-*. Негативна оцінка денотатів характерна для інновацій із компонентом *чорн(о)-*.

У ТГ номінацій з нумеративним компонентом репрезентативними є кореневі морфеми *ст(о)-*, *дв(о)-*, *тисяч(о)-*, *тр(и)-*, які у складі композитів передають: конкретну числову семантику (*двозуб'я*, *двозір'я*); виражають визначену і невизначену кількість чогось, названого твірною основою (*трибратні сузір'я*, *трихресні смутки*); виконують функцію інтенсифікатора (*стовітрильник*, *стогласник*, *стокоморність*); виражають позитивну/негативну оцінку (*двовітрилля*, *восьмизвірний*).

ТГ номінацій релігійної тематики представлена інноваціями, що містять позитивну конотацію: *самосвятість*, *святиня-храм*, *райськість*, *всесвіт-ікона*, *псалмоспівець*, *церква-небостан*, *сточоломбитство*, *надпрестоля*. Негативне забарвлення характерне для новотворів, у семантичній структурі яких виділяються семи 'муки'/'мученик' (*найпекляніший*, *страждотний*, *страстотерпник*); 'пекло' (*жах-ад*, *пекло-яма*, *геєнна-піч*); 'противник віри' (*антихристичник*, *храмоборець*).

Розподіл номінацій за вказаними вище лексико-семантичними і тематичними групами зумовлений провідними у творчості поета-філософа, поета-модерніста, поета-символіста ідейно-тематичними настановами.

Символ у В.Барки є віддзеркаленням духовної структури Всесвіту. У мовотворчості поета символічного звучання набувають слова-поняття, що містять семи 'світ/світло', які представлені у кореневих морфемах *світ-*, *світл(о)-*, *біл(о)-*, *яси(о)-*, *сон-ц(е)-*, *зір-/зор-*, *вогон-/огон-/огн-*, *гроз-*, і семи 'темрява', 'тьма', наявні у кореневих морфемах *змій-*, *ніч-*, *чорн(о)-*, *демон-*, *дракон-*, *вогон-/огон-/огн-*, *пекл(о)-*, *зл(о)-*, *грім-/гром*, *блискавк(а)-*, *звір-*, *темн(о)-*. Новотвори із зазначеними семами формують вагомі щодо кількості протилежні за значенням угруповання АЛН.

Часте звертання В.Барки до символічних образів зумовлене вічними темами для поезії добра і зла, життя і смерті, зображення природи, осмислення Всесвіту і місця в ньому людини. Слова-символи, презентовані у словотворчості В.Барки, належать до біблійних, космогонічних, анімалістичних, флористичних назв, а також номінацій явищ природи.

Загалом такий розподіл АЛН В.Барки свідчить про прагнення поета у високохудожній формі вербалізувати актуальні для нього як креативної мовної особистості фрагменти позалінгвальної дійсності та адекватно відбити в оригінальних номінаціях специфіку індивідуально-авторського світосприйняття.

У третьому розділі "**Функції та прагматика лексичних інновацій у поетичному тексті Василя Барки**" розкрито головні проблеми функціонально-прагматичного аспекту дослідження АЛН на сучасному етапі; описано номінативну, експресивну, стилістичну та текстотвірні функції

АЛН; з'ясовано основні комунікативно-прагматичні ситуації, що зумовлюють створення авторських лексичних інновацій (О.М.Дорофєєва, О.О.Жижома, В.І.Заботкіна, Ж.В.Колоїз).

Інновації багатофункціональні, оскільки демонструють невичерпні виражальні можливості мови, передають нові семантичні, емоційно-стилістичні відтінки позначених денотатів. Усе це сприяє розкриттю художнього задуму поета. У лексиконі В.Барки суто **номінативну функцію** виконує обмежена кількість новотворів, які розподіляються на такі групи: 1) номінації, що не мають відповідника в загальномовному словнику і потреба у створенні яких зумовлена передусім необхідністю заповнити лексичну "нішу" (напр., ...від подошів'я *райдужиться дужник*); 2) номінації, які виконують роль однослівних "замінників" описових конструкцій: *зверхблискавка, зверхзлива, зверхзаграва, побаритонюючи, просніжуватися* (напр., АЛН *просніжуватися* є еквівалентом синтаксичної конструкції виділятися білим кольором (снігу)).

На процес створення оказіональних номінацій впливають прагматичні фактори, які відбивають ставлення мовця до денотата. У таких випадках оказіоналізми виконують **номінативно-оцінну функцію**: *Зірко-айстро, стань, / супутнице світила преблагого; Згоріли: злодій-фюрер і тюрма, / і злюці – за колючими дротами*.

Стилістичні функції тісно пов'язані з семантикою АЛН, а також зі словотвірними засобами, які використовує автор у процесі створення інновацій. Приміром, використання В.Баркою зменшено-емоційних утворень: *пташенятусенько, оченятусенька, щєбетанюсенька, айстринка, метеличинка, рушничинка, колісниченька* сприяє створенню емоційного тону мовлення, додаючи до основного значення зменшеності відтінки ніжності. Стилістична функція АЛН виявляється, зокрема, у частотному вживанні автором збірних іменників на -я: *звірів'я, демоння, драконня, лебеддя, крилля, стокрилля, тисячокрилля, пташиння, килимар'я, ключів'я, комишиння, пелюстиння* та ін. Такі одиниці тексту посилюють емоційно-експресивний вплив на читача за рахунок експлікованої семантики сукупної множини предметів.

Стилістичне забарвлення АЛН виявляється й у здатності інновацій виступати складниками тропів: порівняння: *Так переставилась дочка /.../ В труні лежить: мов сніжик, блідна – біла...;* метафори: *Держави димом куряться /.../ і визаконюється лжі закон / алмазноскіптровий;* персоніфікації: *Примчав грозовичник під кручу...; ...громовинник злюций / нагрозився захватити*.

Поетичне мовлення В.Барки ускладнене стилістичними фігурами, а саме – анафорою, що сприяє виразненню авторської думки: *Темнокрилля хмарить, / темнокрилля криче...*

На стилістику контексту впливають АЛН, утворені внаслідок контамінації. Хоча у мовотворчості В.Барки контамінованих утворень небагато, проте вони відзначаються високою експресією: *відкурнявкнути, таємця, димрявий*.

Оскільки АЛН використовуються з художньо-виражальною метою, то вони виконують і **експресивну функцію**. Експресія новотвору підсилює емоційний зміст висловленого. Інновації

відзначаються різним ступенем експресивності. Так, слабка експресія характерна для АЛН, які утворені за продуктивними моделями узуального словотвору: *люстеринко, смолчинка, сонатинка, дивинка*. На загальну експресивність новотвору нерідко впливають морфеми, які беруть участь у його творенні. Суфікси належать до активно використовуваних В.Баркою засобів підвищення експресії: *сніжик, трояндність, щебетинка, потворинка*. Префікси підкреслюють інтенсивність вияву ознаки, названої твірною основою: *найпренесамовитіший, надсонячний*.

Для посилення експресії В.Барка часто використовує новотвори з нумеративним компонентом. Інновації з таким компонентом конкретизують позначене поняття, явище, об'єкт дійсності у квантитативному аспекті: *перводенний, двокрилінка, двокамінь, двокрилець, стобожжя, столісник*.

Залежно від комунікативно-прагматичної мети АЛН сприяють розкриттю виразності. Так, значною експресивністю відзначаються складні за структурою новотвори, які, порівняно з простими інноваціями, володіють більшими експресивними можливостями. Композити та юкстапозити поєднують у собі семантику кількох слів, що допомагає виразніше, точніше відтворити картину зображуваного: *кленик-смолоскипник, смертопоклонці, крізьнічно, фіялковосизо, квітодарчість, подруга-душа, солодкогрімний, сузірнокольоро-світучий, шипшинноризий*.

Прагматична інформація оказіоналізмів виражається в оцінних протиставленнях типу "погано – добре". Оцінка є прагматичним компонентом семантики слова, який тісно пов'язаний із конотацією. Читач сприймає оцінку новотвору, закладену автором у це слово. Здебільшого оцінка мотивується твірними основами слів. Так, на оцінку неправди вказує препозитивний компонент *лже-*: *лжеводій, лжеквітність, лжепланета*. Відповідно названі новотвори містять сему 'брехня'.

Характерною особливістю прагматики АЛН В.Барки є використання їх у ролі заголовків творів. Саме заголовок створює певну інтригу: "**Вечерішність**", "**Дивоглядництво**", "**Передзим'я**" та ін.

Особливу роль у реалізації *текстотвірної функції* АЛН відіграє його позиція в тексті, яка суттєво впливає на семантичну цілісність та емоційно-експресивну виразність останнього. Створюючи текст, автор уводить АЛН у речення так, щоб відповідна інформація могла бути належним чином (адекватно до творчого задуму) сприйнята читачем. У поезії В.Барки АЛН займають пре-, пост- та медіальну позиції. У препозиції до наступного відрізка інновації задають тон подальшому висловленню: *Верхогірець дикий: колючками взброївсь, / а квітоносністю єство зодяг. / Серед каменів, як надгробків, / хто він? – будяк; Відхмарено; – ясність!* У постпозиції новотвори сприяють узагальненню змісту висловленого, напр.: *Опівдні на Темрюк-горі, / за снами-риданнями колисковими, /... / три берізки вітрували...; Звертається в уклінному вітанні / дідок Мороз до володарки-пані...* Займаючи медіальну позицію в мікроконтексті, новотвори посилюють

вагомість повідомлюваного, забезпечують його глибше розуміння: *Мороз! – кара безжалісно, в'язничник; / в цимбали хуртовин додзвонить; ...а ми, звичайні, підемо до урн в зеленошумних цвинтарях святих.*

Така позиція засвідчує прагнення автора до апробації різномісного розташування АЛН як ключових слів художнього тексту, що допомагає не лише глибшому розкриттю семантики інновацій, а й сприяє більшій його ідейній та естетичній цілісності й значущості.

У четвертому розділі "**Лексикографічний аспект дослідження авторських лексичних новотворів Василя Барки**" проаналізовано головні здобутки української письменницької лексикографії ХХ – поч. ХХІ ст., описано засади створення словника АЛН, представлено фрагменти різножанрових словників новотворів поета.

У дисертації проаналізовано головні аспекти становлення й розвитку української письменницької лексикографії та її окремої галузі – індивідуально-авторської неографії. Перші спроби фіксації АЛН були зроблені в "Граматично-стилістичному словнику Шевченкової мови" (1961) І.Огієнка та у "Словнику мови Шевченка" (1964), у яких, утім, новотвори подавалися без відповідних ремарок. Спеціальними словниками індивідуально-авторської неологічної лексики стали укладені Г.М.Колесником у 70-х роках ХХ століття словники новотворів П.Тичини (понад 630 одиниць) та М.Рильського (понад 200 одиниць). Ці лексикографічні джерела заклали наукові основи української індивідуально-авторської неографії, бурхливий розвиток якої припадає на 90-і роки ХХ – поч. ХХІ ст. Окрім неологічних словників, де поряд із узуальними неолексемами фіксувалися й авторські новотвори, на початку 2000-х років українська лексикографія поповнюється рядом спеціальних словників, об'єктом наукового опису в яких стають АЛН, засвідчені в українській поезії ХХ століття. Це – "Словник поетичної мови Василя Стуса (рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори)" Л.В.Оліфіренко (2003), "Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття" та "Словник лексичних новотворів Михайля Семенка" Г.М.Вокальчук (2004, 2006), "Короткий словник авторських лексичних новотворів поетів Рівненщини" В.В.Максимчука (2007) та ін.

Лексикографічна інтерпретація АЛН В.Барки здійснювалася за такими лексикографічними параметрами: реєстрове слово (новотвір), його граматична кваліфікація, ілюстративний матеріал, хронологічна довідка, паспортизація, напр.: **Привид-гай**, ім., ч.р., *Ой, ти життя-життя! огненна ниво, де вряд згорає ніжний привид-гай.* (ВБар1:44 # 1942).

Складні випадки лексикографічного опису новотворів: 1) невідповідність між традиційно виділюваними початковими формами слів і початковими okazіональними формами (індивідуально-авторські форми ступенів порівняння прикметників та прислівників): *найнауковіший, найблаженніш*; 2) оригінальність форми новотворів нерідко негативно впливає на з'ясування значення інформації про можливий спосіб утворення okazіоналізму: **Димрввий**, прикм.

<від *дим* + *мряка* ?>, *В мережці димрявій! не погасивши / ні корабля: ліхтарний поблиск*; 3) у деяких випадках визначення граматичного роду інновацій частково умотивовується контекстом: **Тюрма-підвал**, ім., ж.р.?, *І всі виходять, і в тюрмі-підвалі / диміє привидами пільма хвора*.

На основі запропонованого "Словника авторських лексичних новотворів В.Барки" (Рівне, 2007) перспективним видається укладання різножанрових словників АЛН цього поета, зокрема – тлумачного, тематичного, словотвірного.

Проведене дослідження АЛН В.Барки дало змогу зробити такі **висновки**.

Одним з найплідніших експериментаторів у галузі індивідуально-авторської номінації в українській поезії ХХ ст. поряд із П.Тичиною, М.Семенком, М.Рильським є В.Барка. Поетичне мовлення В.Барки перебуває в тісному зв'язку з традиціями світового письменства, яке переплітається з мовою усної народної творчості, з традиціями української літератури. Його словотворчість ґрунтується на художній літературі, що тісно пов'язана з бароко і символізмом. Художні тексти поета наснажені релігійними, міфологічними мотивами; їхнім художньо-естетичним підґрунтям є усна народна творчість. Усе це знайшло своє специфічне віддзеркалення у новотворах автора, які формують великий за обсягом корпус оказіональних одиниць – понад 1300. Найпліднішими у словотворчості В.Барки, яка здійснювалась упродовж шести десятиліть (1931–1991 роки), були 1944–1946 роки, коли автор створив 324 номінативні одиниці, що становить приблизно чверть від усіх авторських утворень, засвідчених у поетичних текстах.

Частиномовний розподіл авторських новотворів В.Барки збігається із загальною тенденцією розподілу за частиномовними класами узуальних одиниць: іменник складає 57% від усієї кількості новотворів, прикметник – 25 %, дієслово – 9,5%, прислівник – 8,5 %, що є характерним для новотворів в українській поезії ХХ століття. Аналіз авторських інновацій за способами словотвору свідчить, що найактивніше В.Барка створював оказіональні одиниці різних частин мови такими способами: основоскладання (36%); суфіксація, у т.ч. й нульова (31%); юкстапозиція (13%); префіксально-суфіксальний (10%); префіксація (6 %). Інші способи словотвору представлені одиничними утвореннями, що загалом становить 2% від усієї сукупності слів. Показово, що в процесі творення АЛН надання переваги осново- і словоскладання та суфіксації характерно для індивідуально-авторської номінації в українській поезії ХХ ст. загалом, що підтверджено спеціальними науковими дослідженнями.

В.Барка активно створював АЛН, які за семантико-стилістичними ознаками тяжіють до фольклору (*сріблець-благівіст*, *сльоза-листочок* та ін.). Це зумовлено постійною увагою поета до народнопісенної образності, символіки, намаганням продовжити і розвинути художньо-естетичні традиції усної народної творчості.

Наявність у вокабулярі В.Барки значної кількості ад'єктивів у найвищому ступені вияву ознаки пояснюється тим, що світоглядні позиції автора тісно переплітаються з прагненням возвеличеного змалювання характеристичних ознак біблійних осіб.

Значна кількість дієслівних новотворів номінують динамічну ознаку через її відношення: до зоонімів (*відкурнявкнути, ластівнитися, ластовеніти* та ін.); до флоризмів (*соняшниковіти, поквітнено, доцвітніти* та ін.); до натурфактонімів (*відхмаритися, вітрувати, райдужитися, згрозитися, просніжуватися* та ін.); до ідеонімів (*колірнитися, знесамовитіти* та ін.) тощо. З-поміж оказіональних дієслів В.Барки трапляються слова-дублети, що утворюються від тих самих твірних основ за допомогою різних суфіксів: *кольоритися – кольорітися; кораблитися – корабліти*). Такі номінації створюються автором зі стилістичною або ж версифікаційною метою, сприяють виробленню не лише словесного образу, а й характеризуються високою інформативністю, зумовленою їхніми структурно-семантичними особливостями.

У поетичному доробку В.Барки оказіональні прислівники відзначаються оригінальністю семантичної структури: *хмариннично, гостролисто, ластовинно, дзвінчисто*.

Найчисленнішими у словотворчості В.Барки є ТГ АЛН на позначення осіб, кольорів та їхніх відтінків (домінантними у лексиконі поета є червоний, білий, синій, жовтий та чорний кольори); широко представлені ТГ новотворів із нумеративним компонентом, релігійної тематики. АЛН зазначених тематичних груп є специфічними репрезентантами світоглядної та ідейно-естетичної позицій автора.

В.Барка активно збагатив українське поетичне мовлення індивідуально-авторськими синонімами на зразок: *поет – римовник, художник – образотворник, мисливець – мисливник, тесляр – струментник*. Синонімічні АЛН є експресивними високохудожніми одиницями, що служать увиразненню вже позначених загальномовними одиницями фрагментів дійсності.

Поетичний лексикон В.Барки характеризується також наявністю в ньому авторських оказіональних антонімів: *пекло-яма – надсвіття, надземність, підпекелець – життєприклонець, Життєначальник*. У пошуках нестандартних позначень протилежних за змістом ключових образів виявляється оригінальне світобачення поета.

В.Барка є продовжувачем мовно-естетичного досвіду попередників – Г.Сковороди, П.Тичини, – які широко використовували слова-символи як невід'ємну частину не лише загальнонаціонального поетичного лексикону, а й індивідуального. Так, символічного значення у словотворчості поета набувають також інновації з нумеративним компонентом. Здебільшого це новотвори релігійної тематики, що відбивають духовні орієнтири поета. Інновації з компонентами *ст(о)-, тисяч(а)-, мільйон-* уживаються переважно в переносному значенні для інтенсифікації ознаки, названої твірною основою, як-от: *стострунність, тисячовітрилля, тисячорамення,*

мільйонноокий. Широке вживання оказіональних назв кольорів та номінацій із квантитативним компонентом є характерною ознакою мовно-поетичної картини світу В.Барки.

В.Барка використовував також кореневі морфеми, які є складниками слів національної, релігійної, міфологічної символіки: *світ-диво, світопогубник, звірозмій, змієкрилля, змієдійство, вогнерукий, вогнефлейтий, огневичник, огненнокров'я, огнерукий, огневитися* та ін. Названі новотвори асоціюються з усталеними в свідомості українського читача символами, водночас увиразнюючи поетичне мовлення.

Мовно-естетична виразність інновацій В.Барки зумовлена кількома чинниками: семантикою твірної основи, словотвірними засобами, контекстуальним оточенням. Усі ці засоби актуалізації експресивної функції АЛН В.Барка активно використовував у поетичному мовленні.

Зазвичай АЛН акцентують увагу читача на вагомих (з погляду автора) фрагментах твору. Це стосується насамперед складних та складених утворень, які є однослівними еквівалентами синтаксичних конструкцій, що загалом сприяє економії мовних засобів, а відтак – лаконічності висловлювання, яка особливо поціновується в поезії: *душоморець, душопогубність, небоворожник, скорбно-радісний, сузірнокольоро-світухий*. Інновації В.Барки мають ознаки художньо-поетичної, книжної мови, надають текстові ліризму, пафосу, урочистості тощо – залежно від конкретних ідейно-естетичних та комунікативно-прагматичних завдань і настанов автора.

Позиція АЛН у тексті суттєво впливає на його структурно-семантичну єдність. В.Барка майстерно використовував текстотвірні можливості АЛН, розміщуючи їх у пре-, пост- та медіальній позиції в тексті. Це допомагає не лише глибше розкрити семантику інновацій, а й "зцементує" текст поезії, робить його ідейно й естетично ціліснішим, більш значущим.

Системне вивчення мови провідних письменників не може здійснюватися без лексикографічного опису їхнього вокабуляру, зокрема, його частини – лексичних новотворів. Актуальним і перспективним завданням сучасної індивідуально-авторської неографії є створення словників авторських лексичних новотворів як специфічних репрезентантів не лише індивідуальної, але й національної мовно-поетичної картини світу. Лексикографічна інтерпретація АЛН В.Барки в різножанрових джерелах у подальшому може бути використана для створення загального академічного словника лексичних новотворів у поезії ХХ століття.

Усебічне вивчення одиниць оказіональної номінації провідних майстрів слова сприяє поглибленому висвітленню проблем оказіональності, з'ясуванню специфіки художнього мовлення в певний період розвитку мови.

Словотворча практика В.Барки є виявом загальних тенденцій в українській поезії ХХ століття, а саме – створення нових мовно-естетичних засобів вираження як нового змісту, так і вже позначених узуальними одиницями фрагментів позамовної дійсності. Авторські лексичні

номінації В.Барки у специфічній формі відбивають особливості українського менталітету, найактуальніші для української мовної свідомості фрагменти об'єктивної дійсності.

Словотворчість В.Барки все ще потребує подальшого всебічного вивчення і критичного осмислення в різних аспектах, зокрема, дериваційному, психолінгвістичному та ін.

Основні положення дисертації відображено в таких публікаціях:

1. Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори Василя Барки (семантико-дериваційний та лексикографічний аспекти) / Н. А. Адах ; за ред. Г. М. Вокальчук. – Рівне : Видавництво Олега Зеня, 2007. – 136 с.
2. Адах Н. А. Авторський неологізм у поетичному тексті Василя Барки / Н. А. Адах // Актуальні проблеми сучасної філології: Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2004. – Вип. 12. – С. 65–68.
3. Адах Н. А. Граматичні особливості авторських новотворів Василя Барки / Н. А. Адах // Актуальні проблеми сучасної філології: Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2005. – Вип. 13. – С. 164–166.
4. Адах Н. А. Новотвори Василя Барки з погляду статистики / Н. А. Адах // Актуальні проблеми сучасної філології: Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2007. – Вип. 15. – С. 87–91.
5. Адах Н. А. Прикметникові новотвори в поетичному словнику Василя Барки / Н. А. Адах // Актуальні проблеми сучасної філології: Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2008. – Вип. 16. – С. 57–61.
6. Адах Н. А. Семантика okazіонально-предметних номінацій у поезії Василя Барки / Н. А. Адах // Українське мовознавство. – К. : Науково-поліграф. центр „Київський університет”, 2006. – Вип. 36. – С. 16–20.
7. Адах Н.А. Словник авторських лексичних новотворів у поезії Василя Барки // Актуальні проблеми сучасної філології: Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2006. – Вип. 14. – С. 47–50.
8. Адах Н. А. Проблеми лексикографічного опису авторських інновацій (на матеріалі поезій Василя Барки) / Н. А. Адах // Семантика мови і тексту : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції. – Івано-Франківськ, 2006. – С. 3–5.

АНОТАЦІЇ

Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори в поезії Василя Барки: семантика, функції, прагматика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2009.

У дисертації здійснено комплексний аналіз лексичних інновацій (понад 1300 одиниць), зафіксованих у поезії Василя Барки. Проаналізовано семантичні особливості новотворів різних частиномовних класів. Виокремлено найчисленніші тематичні групи інновацій. Досліджено ключові поняття та слова-символи у поетичній картині світу В.Барки. У роботі визначено прагматичний потенціал новотворів, його вплив на створення і розуміння значення інновацій. Висвітлено номінативну, стилістичну, експресивну та текстотвірні функції новотворів. Проаналізовано головні здобутки української письменницької лексикографії ХХ – ХХІ ст., детально описано засади створення словника новотворів і представлено фрагменти різножанрових словників інновацій В.Барки.

Ключові слова: неологія, авторські лексичні новотвори, інновація, неолексема, тематична група, лексико-семантична група, сема, слова-символи, кольороназви.

Адах Н. А. Авторские лексические новообразования в поэзии Василя Барки: семантика, функции, прагматика. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2009.

Диссертационная работа посвящена комплексному анализу авторских лексических новообразований, зафиксированных в исследуемых поэтических текстах. Источником исследования послужил словарь инноваций В.Барки. Прослеживается история формирования науки неологии, рассматриваются проблемы, связанные со структурой лексического значения слова. В работе предложено определение авторских лексических новообразований: "Авторское лексическое новообразование – это речевое образование, созданное с определенной художественно-стилистической целью и нарушением языковых норм и отображающее индивидуальное словотворчество автора".

Использование методов структурно-семантического и компонентного анализа позволяет установить основные и дополнительные семы новообразований, а также различную степень экспрессивности окказионализмов в связи с коммуникативно-прагматическими установками автора.

В семантической структуре окказионализмов определены интегральные семы, которые ассоциируются с денотативным значением новообразования, и дифференциальные семы, которые сопоставляются с коннотацией, что позволяет разграничить узуальные и окказиональные слова.

Установлено, что В.Барка активно экспериментировал с индивидуально-авторскими новообразованиями на протяжении 60-ти лет. Наиболее значимыми в творчестве поэта были 1944, 1946, 1952, 1980, 1981 годы. Так, в 1944 году автор создал более 130 номинативных единиц.

Наиболее пополняющейся среди частей речи является имя существительное – в работе описано более 700 единиц, что составляет большую часть всех инноваций.

Определены мотивационные связи между новообразованиями и фольклорным, литературным, библейским материалом, напр.: *найблаженніш*, *зірка-айстра*, *злочкилля*, *зірочкилля*, *сонце-місяць*.

Поэзия В.Барки характеризуется большим количеством религиозно-мифологических символов, что требовало от автора образования инноваций определенной семантики и стилистической окраски. Для создания поэтических образов В.Барка использовал новообразования в составе эпитетов, метафор, сравнений.

Проведенное исследование свидетельствует о том, что авторские лексические новообразования полифункциональны, так как выполняют экспрессивно-прагматическую, стилистическую, номинативную, текстообразующую функции. В отличие от узуальных слов, основная функция инноваций – экспрессивная.

Развитие украинской авторской лексикографии начинается в конце XX века и связано с появлением специальных словарей неологизмов (как узуальных, так и окказиональных). Словари авторских лексических новообразований известных украинских писателей создают почву для дальнейших исследований в неографии.

Ключевые слова: неология, авторские лексические новообразования, инновация, неолексема, тематическая группа, лексико-семантическая группа, сема, слова-символы, цветоназвания.

Adakh N. A. Author lexical new formations in the poetry of Vasyl Barka: semantics, functions, pragmatics. – Manuscript.

Dissertation for scientific degree of Candidate of Philological sciences by speciality 10.02.01 – The Ukrainian language. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2009.

The complex analysis of author lexical new formations (over 1300 units), fixed in the poetry of Vasyl Barka was carried out in dissertation. The semantic peculiarities of new wordformations of different parts of language were analysed. Numerous thematic groups of innovations were selected. Key conceptions and words-symbols were studied in the poetic picture of the world of V.Barka. Pragmatic

potential of new formations was determined, its influence on creation and understanding of value of innovations. Stylistic, expressive and textforming functions of new formations were described. Main achievements of Ukrainian writer lexicography of XX-XXI century were analysed, principles of creation of dictionary of new formations were described and fragments of dictionaries of different types of innovations V.Barka were introduced.

Key words: neology, author lexical new formations, innovation, neoleksema, thematic group, lexico-semantic group, sema, words-symbols, color designation.